

The Role of Forgiveness and Spiritualism in Predicting Couples' Happiness

Seyed Mohsen Hojatkhah^{1*} , Maryam Taroghtayeb² , Sara Rahmani-Nik² ,
 MahNesa Karimi-Taleghani³ , Hoda Sattari⁴ , Fatemeh Ehsanpour⁵

- 1- Counseling Department, Faculty of Social Sciences, University of Razi, Kermanshah, Iran.
 2- Department of Psychology, Faculty of Human Sciences, Sciences and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
 3- Department of Psychology, Orbeli Institute of Physiology, National Academy of Sciences of the Republic of Armenia, Yerevan Republic of Armenia.
 4- Department of Psychology, Faculty of Human Sciences, Buin Zahra Branch, Islamic Azad University, Qazvin, Iran.
 5- Department of General Psychology, Branch of IUA, Islamic Azad University, Dubai, United Arab Emirates.

*Correspondence should be addressed to Mr. Seyed Mohsen Hojatkhah; Email: mhojatkhah@razi.ac.ir

Article Info

Received: Aug 15, 2019
 Received in revised form:
 Sep 21, 2019
 Accepted: Oct 19, 2019
 Available Online: Sep 23, 2021

Keywords:

Couples
 Forgiveness
 Happiness
 Spirituality

 <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i1.26742>

Abstract

Background and Objective: Happiness is one of the concepts of positivist psychology that is important today in married life as well as mental health. Forming and maintaining a family and preventing it from collapsing requires family members to have certain skills and abilities. Accordingly, the present study was conducted with the aim of explaining the role of forgiveness and spirituality in couples' happiness.

Methods: This is a descriptive-correlational study. The sample population of the study included all the couples living in Kermanshah during 2019, out of whom 300 were selected by available sampling method. The instruments used in the present study included the Oxford Happiness Scale (Hills & Argyle), the Family Sensitivity Measurement Scale (Pollard et al.), and the Spirituality Scale (Shahidi and Farajnia). Data analysis was performed using descriptive statistics, correlation matrix, and step-by-step regression. In this study, all ethical considerations have been observed and no conflict of interest was reported by the authors.

Results: The results showed that there is a significant relationship between forgiveness ($r=0.519$; $P<0.05$) and spirituality ($r=0.688$; $P<0.05$) and couple happiness. On the other hand, among the dimensions of forgiveness, the sub-scales of feelings of recovery and light-heartedness, recognition/acknowledgment and realistic understanding could more strongly predict the couple's happiness. Also, among the subscales of spirituality spiritual ability and spiritual attitude had a stronger predictive power for the happiness of couples, respectively ($P<0.05$).

Conclusion: According to the results, it can be stated that forgiveness and spirituality can play an effective role in promoting the happiness of couples, and there is a need to pay more attention to these structures in counseling centers.

Please cite this article as: Hojatkhah SM, Taroghtayeb M, Rahmani-Nik S, Karimi-Taleghani MN, Sattari H, Ehsanpour F. The Role of Forgiveness and Spiritualism in Predicting Couples' Happiness. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(3):111-123. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i3.26742>

Summary

Background and Objective

The feeling of happiness is one of the psychological needs of human beings that affect marital life (1, 2). Research shows that there is a relationship between marital adjustment and couples' happiness (3). Some theorists point to the

role of spirituality in happiness (2). Spirituality is the constant search for the meaning and purpose of life, understanding the value of life and the system of personal beliefs (4). There has been much discussion about spirituality in several verses of the Holy Quran, as well as hadiths and narrations (5). Therefore, it can be stated that there is a relationship between spirituality and human life in different dimensions such as psychological well-being (6); and spirituality increases the happiness of couples by increasing their level of adjustment (7).

Numerous studies have been conducted in other countries on the factors contributing to a couple's happiness (9, 8). Al-Othman showed in a study that there is a significant relationship between the demographic variables and spiritualism of couples and their marital happiness (8). Selim also showed that there is a relationship between spiritualism and couples' happiness (9). Another variable that affects happiness and married life is interpersonal forgiveness (10). Therefore, the present study aimed to explain the role of forgiveness and spiritualism in couples' happiness.

Methods

Compliance with ethical guidelines: To observe the principles of ethical research and to protect the rights of the participants, the necessary clarifications on the objectives of the study and its implementation procedure were provided to all the couples. They were left free to participate in or quit the study. They were also assured that their personal information would be kept confidential and that the data published would be confidential, without the inclusion of a private identifier, and would be analyzed as a group with personal information being confidential.

The present study was descriptive and correlational. The statistical population included all married people living in Kermanshah during 2019. Using available sampling method, 250 couples were selected from the couples referring to counseling centers (3 centers) under the supervision of the Welfare Organization and responded to the research instruments. In order to estimate the sample size, the formula proposed by Tabakhnick and Fidell was used.

The Oxford Happiness Scale, the Family Forgiveness Scale, and the Spirituality Scale were used for data collection. Descriptive statistics including mean and standard deviation and inferential statistics including step-by-step regression were used for data analysis.

Results

Demographic data showed that the participants' mean age was 49. Also, the results showed that 61% (154 people) of the couples had primary education, 31% (76 people) had a diploma and 8% (20 people) had university degrees (associate-bachelor's degree). 79% (198 people) of the participants had more than 3 children and 21% (52 people) had 1 to 2 children. Eighty-five percent (211 people) were in poor economic conditions and only 15 percent (39 people) were in near-average economic status.

Step-by-step regression analysis was used to test the research hypothesis. Prior to regression analysis, its assumptions were verified. The results of the correlation matrix showed that there was a relationship between forgiveness and spirituality and happiness of couples in all the subscales ($P < 0/01$). Because there is a significant correlation between all the subscales of the present study in terms of correlation, regression analysis was used in the next step to predict the share of each of the subscales.

In the first step, the regression equation of the variable of spiritual ability was included in the equation, which could predict 16% of the variance of the couple's happiness. But in the second step, the components of spiritual ability and spiritual attitude were included in the equation together, so that they were able to predict 19% of the total variance in the couple's happiness.

Overall, the findings showed that the components of feeling well and light-hearted, recognizing/acknowledging and realistic understanding ($P < 0.0001$) could significantly predict couples' happiness in a way that 39% of the total variance in couples' happiness could be explained by the scores related to these three variables.

Conclusion

The first finding of the present study, in line with the results of previous studies on this issue (11, 12), was that the subscales of forgiveness predict the happiness of couples. In explanation for this finding, it can be stated that generous people have a positive attitude towards others and try to look at everything positively in life, which can lead to happiness and vitality in them. In forgiveness, an attempt is made to overcome the feelings and thoughts that are upsetting so that one's happiness is facilitated. In this way, people who are more forgiving will feel more cheerful and happy in life.

Another finding of the present study, in line with the results of the previous studies (13, 14),

was that there is a significant relationship between spiritualism and couple's happiness. In explaining this finding, it can be stated that people with high spirituality have a higher quality of life because they have a specific goal in life and do not feel alone in the face of life's problems. Happiness as a part of satisfaction with life is also affected by one's spirituality (15).

In future studies, researchers are recommended to use an interview alongside a questionnaire, and a larger population using simple random sampling method to increase generalizability of the results.

Acknowledgements

The authors would like to thank all the participants in the study and all those who helped them in conducting the study.

Funding

The authors declared no sponsorship for this study and all the costs have been paid by the authors.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

Authors' contribution

Research management, writing the method section and abstract: first author; Writing the introduction and statement of the problem sections and data collection: second and third authors; Statistical analysis: fourth and fifth authors; and writing the discussion and conclusion sections: sixth author.

References

1. Pourjamshidi M, Beheshtirad R. The effect of moral intelligence and mental health on happiness of students. *Positive Psychology Research*. 2016;1(4):55-66. (Full Text in Persian)
2. Panahi AA. Avamel-e Shadi va Neshat dar Hamsaran az Manzr-e Din va Ravanshenasi. *Marifat*. 2009;18(12):15-38. (Full Text in Persian)
3. Kearns JN, Leonard KE. Social networks, structural interdependence, and marital quality over the transition to marriage: A prospective analysis. *Journal of Family Psychology*. 2004;18(2):383.
4. Imam-Khomeini R. *Sahifah*. Tehran: Institute for Organizing and Publishing Imam Khomeini's Works; 2006. (Full Text in Persian)
5. Imam Ali. *Nahj al-Balaghah*. Tehran: The propaganda agency of the Wali Faqih in the IRGC. (Full Text in Persian)
6. Lemmer C. Teaching the spiritual dimension of nursing care: A survey of US baccalaureate nursing programs. *Journal of Nursing Education*. 2002;41(11):482-90.

7. Motahari M. *Bist Goftar*. Tehran: Ghovs Publication; 2015. (Full Text in Persian)
8. Al-Othman HM. Marital happiness of married couples in the UAE society: A sample from Sharjah. *Asian Social Science*. 2012;8(4):217.
9. Selim S. Life satisfaction and happiness in Turkey. *Social Indicators Research*. 2008;88(3):531-62.
10. Proctor M-T, Miner M, McLean L, Devenish S, Bonab BG. Exploring Christians' explicit attachment to God representations: The development of a template for assessing attachment to God experiences. *Journal of Psychology and Theology*. 2009;37(4):245-64.
11. Van Tongeren D, Green J, Hook J, Davis D, Davis J, Ramos M. Forgiveness increases meaning in life. *Social Psychological and Personality Science*. 2015; 6(1), 47-55.
12. Kim Y, Seidlitz L, Ro Y, Evinger JS, Duberstein PR. Spirituality and affect: A function of changes in religious affiliation. *Personality and Individual Differences*. 2004;37(4):861-70.
13. You KS, Lee H-O, Fitzpatrick JJ, Kim S, Marui E, Lee JS, et al. Spirituality, depression, living alone, and perceived health among Korean older adults in the community. *Archives of Psychiatric Nursing*. 2009;23(4):309-22.
14. Stavrova O, Fetchenhauer D, Schlösser T. Why are religious people happy? The effect of the social norm of religiosity across countries. *Social science research*. 2013;42(1):90-105.
15. Headey B, Schupp J, Tucci I, Wagner GG. Authentic happiness theory supported by impact of religion on life satisfaction: A longitudinal analysis with data for Germany. *The Journal of Positive Psychology*. 2010;5(1):73-82

دور المسامحة والانتماء الى الروحانية في توقع سعادة الأزواج

السيد محسن حجت خواجه^{١*}، مريم طارق طيب^٢، سارا رحمانى نيك^٢، ماه نساء كريمي طالقاني^٣،
هدى ستاري^٤، فاطمة احسان بور^٥

- ١- قسم الإرشاد، كلية العلوم الاجتماعية، جامعة الرازي، كرمنشاه، إيران.
 - ٢- قسم علم النفس، كلية العلوم الإنسانية، فرع العلوم البحثية، جامعة آزاد الإسلامية، طهران، إيران.
 - ٣- قسم علم النفس، كلية أوربيلي لعلم وظائف الأعضاء، الأكاديمية الأرمنية للعلوم، إيروان، جمهورية أرمينيا.
 - ٤- قسم علم النفس، كلية العلوم الإنسانية، فرع بوين زهراء، جامعة آزاد الإسلامية، قزوین، إيران.
 - ٥- قسم علم النفس، كلية العلوم التربوية وعلم النفس، فرع الإمارات، جامعة آزاد الإسلامية، دبي، الإمارات العربية المتحدة.
- * المراسلات الموجهة إلى السيد محسن حجت خواجه؛ البريد الإلكتروني: mhojatkhah@razi.ac.ir

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: إن السعادة هي إحدى مفاهيم علم النفس الإيجابي والتي تم التداول عن أهميتها في وقتنا الحاضر في الحياة الزوجية وكذلك الصحة العقلية. تكوين الأسرة والحفاظ عليها وتجنب انحيارها يتطلب تمتع أفراد الأسرة بالقدرات والمهارات. لذا هدفت الدراسة الحالية إلى تبين دور التسامح والروحانية في سعادة الزوجين.

منهجية البحث: تم اجراء البحث بطريقة وصفية-مترابطة. اشتمل المجتمع الإحصائي للدراسة جميع الأزواج المقيمين في كرمنشاه، وفي عام ١٣٩٨ تم اختيار ٣٠٠ شخصاً منهم للعينة بطريقة العينة المتاحة ولقد أجابوا على استبيانات البحث. الأدوات المستخدمة في الدراسة هي مقياس أوكسفورد للسعادة (هيلز وأرجيل)، مقياس اختبار المسامحة في الأسرة (بولارد وآخرون) ومقياس الروحانية (شهيدى وفرح نيا). وفي الأخير، تم تحليل البيانات باستخدام الإحصاء الوصفي ومصنوفة الارتباط والانحدار التدريجي. تمت مراعاة جميع الموارد الاخلاقية في هذا البحث، وإضافة الى هذا فان مؤلفي البحث لم يشيروا الى اي تضارب في المصالح.

المعطيات: أظهرت النتائج بأنه سعادة الزوجين لها علاقة معنوية بين المسامحة ($P < 0.05$, $r = 0.519$) والروحانية ($P < 0.05$, $r = 0.688$). من جانب آخر، من بين أبعاد المسامحة؛ كان الشعور بالتحسن والحقة، والتشخيص/التصديق والإدراك الواقعي متنبئات أقوى لسعادة الزوجين ($P < 0.05$).

الاستنتاج: وفقاً لنتائج البحث، يمكن القول بأن للتسامح والروحانية دوراً فعالاً في تعزيز سعادة الزوجين، ومن الضروري إيلاء المزيد من الاهتمام لهذه الأسس في مراكز الإرشاد.

معلومات المادة

الوصول: ١٣ ذى الحجة ١٤٤٠
وصول النص النهائي: ٢١ محرم ١٤٤١
القبول: ١٩ صفر ١٤٤١
النشر الإلكتروني: ١٦ صفر ١٤٤٣

الكلمات الرئيسية:

الأزواج
الروحانية
السعادة
المسامحة

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Hojatkhah SM, Taroghtayeb M, Rahmani-Nik S, Karimi-Taleghani MN, Sattari H, Ehsanpour F. The Role of Forgiveness and Spiritualism in Predicting Couples' Happiness. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(3):111-123. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i3.26742>

نقش بخشایش و معنویت‌گرایی در پیش‌بینی شادکامی زوجین

سید محسن حجت‌خواه^{۱*}، مریم طارق طیب^۲، سارا رحمانی نیک^۲، ماه‌نساء کریمی طالقانی^۳،
 هدی ستاری^۴، فاطمه احسان‌پور^۵

- ۱- گروه مشاوره، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.
 - ۲- گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
 - ۳- گروه روان‌شناسی، دانشکده فیزیولوژی اوربیلی، دانشگاه آکادمی علوم جمهوری، ایروان، ارمنستان.
 - ۴- گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد بوئین زهرا، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران.
 - ۵- گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبئی، امارات متحده عربی.
- *مکاتبات خطاب به آقای سید محسن حجت‌خواه؛ رایانامه: mhojatkah@razi.ac.ir

چکیده

سابقه و هدف: شادکامی یکی از مفاهیم روان‌شناسی مثبت‌گرا است که امروزه اهمیت آن در زندگی زوجین و همچنین بهداشت و سلامت روان مطرح شده است. تشکیل و حفظ خانواده و پیشگیری از فروپاشی آن مستلزم برخورداری اعضای خانواده از توانمندی‌ها و مهارت‌هایی است. بر این اساس، مطالعه حاضر با هدف تبیین نقش بخشایش و معنویت‌گرایی در شادکامی زوجین انجام شده است.

روش کار: روش این پژوهش توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری پژوهش تمامی زوجین ساکن شهر کرمانشاه بود که در سال ۱۳۹۸ با روش نمونه‌گیری دردسترس تعداد ۳۰۰ نفر از آنان برای نمونه انتخاب شدند و به پرسش‌نامه‌های پژوهش پاسخ دادند. ابزارهای استفاده‌شده در مطالعه عبارت است از مقیاس شادکامی آکسفورد (هیلز و آرجیل)، مقیاس سنجش بخشش در خانواده (پولارد و همکاران) و مقیاس معنویت (شهیدی و فرج‌نیا). درنهایت، تحلیل داده‌ها با استفاده از روش‌های آمار توصیفی، ماتریس همبستگی و رگرسیون گام‌به‌گام انجام شد. در این پژوهش همه موارد اخلاقی رعایت شده است و مؤلفان مقاله تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که بین بخشایش ($F=0/519$ و $P<0/05$) و معنویت‌گرایی ($F=0/688$ و $P<0/05$) با شادکامی زوجین رابطه معنی‌داری وجود داشت. از سوی دیگر، در بین ابعاد بخشایش؛ زیرمقیاس‌های احساس بهبودی و سبک‌بالی، تشخیص/تصدیق و درک واقع‌بینانه پیش‌بینی‌کننده‌های قوی‌تری برای شادکامی زوجین بودند. همچنین، در بین زیرمقیاس‌های معنویت به‌ترتیب توانایی معنوی و نگرش معنوی قدرت پیش‌بینی‌کنندگی قوی‌تری برای شادکامی زوجین داشتند ($P<0/05$).

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های پژوهش می‌توان گفت بخشایش و معنویت‌گرایی می‌توانند در ارتقای شادکامی زوجین نقش مؤثری داشته باشند و در مراکز مشاوره لازم است به این سازه‌ها بیشتر توجه شود.

اطلاعات مقاله

دریافت: ۲۴ مرداد ۱۳۹۸
 دریافت متن نهایی: ۳۰ شهریور ۱۳۹۸
 پذیرش: ۲۷ مهر ۱۳۹۸
 نشر الکترونیکی: ۱ مهر ۱۴۰۰

واژگان کلیدی:

بخشایش
 زوجین
 شادکامی
 معنویت‌گرایی

استناد مقاله به این صورت است:

Hojatkah SM, Taroghtayeb M, Rahmani-Nik S, Karimi-Taleghani MN, Sattari H, Ehsanpour F. The Role of Forgiveness and Spiritualism in Predicting Couples' Happiness. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2021;7(3):111-123. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v7i3.26742>

مقدمه

دارد (۱۰، ۱۱).

شهید آیت‌الله مطهری (رحمه‌الله) اثرات ایمان را این‌گونه مطرح می‌کند که اولین اثر ایمان پشتوانه اخلاق است. به این معنی که اخلاق خود سرمایه‌ای بزرگ است و اخلاق بدون ایمان اساس و پایه درستی ندارد و در همه ادیان در پیشگیری و درمان اختلالات روانی و بهبود زندگی می‌تواند نقش اساسی داشته باشد. در واقع، فراهم کردن عوامل حمایتی مانند معنویت به منظور افزایش سلامت روانی به افزایش سازگاری و همچنین احساس شادی منجر می‌شود (۱۲).

در مطالعات گاتمن و نوتاریوس^۴ بیان شده است افرادی که در یک ازدواج پایدار باقی می‌مانند، دامنه وسیع‌تری از شادکامی زناشویی، بخشندگی بیشتر و روابط جنسی منظم‌تری را گزارش کرده‌اند (۱۳). درباره اینکه چه عواملی در شادکامی زوجین نقش دارد، تحقیقات متعددی در کشورهای دیگر انجام شده است (۱۴-۱۶). العثمان^۵ در پژوهشی که در بین زوجین خانواده‌های اماراتی انجام شده، نشان داده است که رابطه معناداری بین تحصیلات، جنسیت، محل سکونت، اندازه خانواده و معنویت‌گرایی زوجین با شادکامی زناشویی وجود دارد (۱۵). سلیم^۶ نیز در پژوهشی نشان داده است که بین معنویت‌گرایی با شادکامی و رضایت شغلی زوجین رابطه وجود دارد (۱۶). به‌طور کلی، نتایج تحقیقات عمدتاً به عوامل جمعیت‌شناختی از قبیل سن، جنسیت، تحصیلات، وضعیت اقتصادی، تعداد فرزندان، مذهب و عواملی مانند ارتباط همسران به‌عنوان عوامل پیش‌بینی‌کننده شادکامی زناشویی اشاره دارد. به نظر می‌رسد علاوه بر متغیرهای جمعیت‌شناختی، دسته دیگری از عوامل نیز وجود دارد که در شادکامی زناشویی نقش دارد. این عوامل شامل مقدار زمان سپری‌شده با یکدیگر، حل مسئله، گرایش‌های معنوی و بخشودگی بین‌فردی است (۱۷-۲۴).

با توجه به مطالب یادشده و همچنین با توجه به نقش بخشودگی و معنویت به‌عنوان ضرورتی برای ادامه زندگی که ادیان نیز همواره بر ارزشمندی و تأثیر مثبت آن تأکید کرده و انسان را به پرورش آنها توصیه کرده‌اند، پژوهش حاضر با هدف تبیین نقش بخشایش و معنویت‌گرایی در شادکامی زوجین انجام شد تا با مشخص کردن سازوکارهای مؤثر بر شادکامی زوجین، در جهت بهبود زندگی زوجین و خانواده، رشد و ترقی افراد و در نهایت جامعه سالم گامی برداشته باشد.

احساس شادی از ضروری‌ترین خواسته‌های فطری و نیازهای روانی انسان به شمار می‌رود و به دلیل تأثیرات عمده بر سالم‌سازی و بهسازی جامعه در چند سال اخیر از موضوعات اساسی پژوهشی بوده است (۱). اگر زندگی زناشویی از رضایتمندی و شادکامی تهی باشد، پایداری کمتری خواهد داشت (۲). یکی از مهم‌ترین اجزای کیفیت روابط زناشویی، شادکامی زوجین^۱ است (۳). به‌طور ضمنی سطحی از شادکامی (بالا و پایین)، تعیین‌کننده سطح سازگاری افراد است. هر قدر سطح شادکامی زوجین پایین باشد، سطح سازگاری آنان پایین می‌آید (۴). توبلین^۲ معتقد است زندگی شاد زوجین با انتظارات واقعی از یکدیگر برآورده می‌شود. به همین دلیل ضروری است که به عوامل مؤثر بر شادکامی زوجین توجه شود (۵). با شناسایی این عوامل می‌توان بر رضایت ازدواج‌های موجود افزود و از این طریق از پیامدهای آسیب‌زای خانوادگی جلوگیری کرد. برخی از نظریه‌پردازان بر نقش مثبت معنویت در شادکامی تأکید می‌کنند (۲). امام خمینی (ره) معنویت را مجموعه صفات و اعمالی می‌داند که شور و جاذبه قوی و در عین حال منطقی و صحیح را در انسان به وجود می‌آورد تا او را در سیر به سوی خدای یگانه و محبوب عالم به‌طور اعجاب‌آوری پیش ببرد (۶). معنویت^۳ از نظر لغوی، از جمله مسائلی است که درباره باطن شخص است. برخی معنویت را جست‌وجوی مداوم برای یافتن معنا و هدف زندگی، درک عمیق و ژرفای ارزش زندگی، وسعت عالم و نیروهای طبیعی موجود در نظام باورهای شخصی می‌دانند (۷). از منظر امام علی (ع) در کتاب نهج‌البلاغه نیز معنویت بر دو پایه معنویت و ایمان استوار است (۸). قرآن مجید نیز در این باره می‌فرماید: ای کسانی که زبان به ایمان گشوده‌اید، در دل نیز ایمان داشته باشید؛ «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَيَّ رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا» (۹). بنابراین باید گفت در هر مکانی و در هر حال و سلوکی و تحت هر شرایطی نیروی معنوی بر زندگی انسان تأثیر دارد (۱۰). پس معنویت بخش پذیرفته‌شده در فرهنگ جوامع امروزی است که با بهزیستی روانی افراد رابطه تنگاتنگ

^۴ Gottman & Notariou

^۵ Al-Othman

^۶ Selim

^۱ Couples

^۲ Tublin

^۳ Spiritual

روش کار

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: به‌منظور رعایت اصول اخلاقی پژوهش و حفظ حقوق آزمودنی‌ها، توضیحات لازم در زمینه اهداف پژوهش و روال اجرای آن و همچنین نبود اجبار برای شرکت در پژوهش و حق خروج از آن به همه زوجین داده شد. علاوه‌براین، به همه افراد اطمینان داده شد که اطلاعات فردی آنان محرمانه محفوظ می‌ماند و داده‌هایی که انتشار می‌یابد بدون درج شناسه خصوصی است و به‌صورت گروهی و با مکتوم‌ماندن مشخصات فردی تحلیل خواهد شد.

روش پژوهش حاضر توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری شامل تمامی افراد متأهل ساکن در ناحیه ۲ شهر کرمانشاه طی سال ۱۳۹۸ بود که با روش نمونه‌گیری دردسترس از بین افراد متأهل مراجعه‌کننده به سه مرکز مشاوره تحت نظر سازمان بهزیستی، تعداد ۲۵۰ نفر انتخاب شدند و به ابزارهای خودگزارشی پاسخ دادند. به‌منظور برآورد حجم نمونه از فرمول پیشنهادی تاباخینگ و فیدل^۱ استفاده شد. بر اساس این فرمول حجم نمونه در مطالعات همبستگی با فرمول $N \geq 50 + 4M$ محاسبه می‌شود. در این مطالعه ۹ متغیر پیش‌بین وجود داشت اما برای اطمینان از حجم نمونه ۲۵۰ نفر انتخاب شدند.

ملاک‌های ورود به پژوهش عبارت بود از: رضایت و تمایل آزمودنی‌ها جهت شرکت در پژوهش، متأهل‌بودن، داشتن فرزند، سکونت در ناحیه ۲ شهر کرمانشاه، داشتن حداقل سواد برای تکمیل پرسش‌نامه‌ها، تحت پوشش سازمان بهزیستی بودن و تکمیل کامل سؤالات پرسش‌نامه‌ها. ملاک‌های خروج نیز عبارت بود از: مخدوش یا ناقص‌بودن پرسش‌نامه‌ها، ابتلا به اعتیاد یا مشکلات روان‌پزشکی و مصرف داروهای مربوط به آن، داشتن بیماری خاص (مانند سرطان، ناراحتی قلبی-عروقی و...)، مطلقه یا بیوه‌بودن و تمایل‌نداشتن فرد برای شرکت در اجرای پژوهش.

داده‌های پژوهش با استفاده از ابزارهای زیر جمع‌آوری شد:

(۱) مقیاس شادکامی آکسفورد: هیلز و آرجیل^۳ این مقیاس را در سال ۲۰۰۲ طراحی کرده‌اند که دارای ۲۹ سؤال و مقیاس پاسخگویی شش‌درجه‌ای لیکرت (از کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۶) است و ۱۲ سؤال آن به‌صورت معکوس

نمره‌گذاری می‌شود. سؤال‌های معکوس عبارت است از: ۱، ۵، ۶، ۱۰، ۱۳، ۱۴، ۱۹، ۲۳، ۲۴، ۲۷، ۲۸ و ۲۹. هیلز و آرجیل ضریب پایایی مقیاس را ۰/۹۱ و همبستگی درونی گویه‌ها را ۰/۶۵ گزارش کرده‌اند. هادی‌نژاد و زارعی در پژوهش خود این مقیاس را در دانش‌آموزان دبیرستانی هنجاریابی کرده‌اند و علاوه‌بر بررسی روایی محتوایی و روایی همگرا و واگرای این مقیاس با پنج عامل بزرگ شخصیت، پایایی بازآزمایی آن را برابر با ۰/۷۸ و آلفای کرونباخ آن را برابر با ۰/۸۴ گزارش کرده‌اند (۲۵). ثابت و لطفی کاشانی نیز شواهدی از روایی سازه این مقیاس ارائه کرده‌اند و ضریب آلفای کرونباخ آن را برای گروه پسران برابر با ۰/۸۸ و برای گروه دختران برابر با ۰/۹۱ گزارش کرده‌اند (۲۶).

(۲) مقیاس سنجش بخشش در خانواده:^۴ پولارد، آندرسون، آندرسون و جنینگز^۵ این مقیاس را در سال ۱۹۸۸ به‌منظور اندازه‌گیری میزان بخشش در خانواده بر اساس یکی از اعضای خانواده طراحی و تنظیم کرده‌اند و سیف و بهاری نیز آن را هنجاریابی و پایایی آن را ۰/۸۴ درصد برآورد کرده‌اند (۲۷). این مقیاس همانند شکل اولیه مشتمل بر پنج مقیاس یا بُعد فردی است که هر یک از آنها هشت ماده سؤال در دو قسمت خانواده اصلی و خانواده هسته‌ای (نسل دوم و زوجین) دارد. زیرمقیاس‌های آن نیز عبارت است از: درک واقع‌بینانه، تشخیص و تصدیق، جبران عمل اشتباه، دلجویی کردن، احساس بهبودی یا سبک‌بالی. دامنه نمره‌گذاری مقیاس سنجش بخشش در خانواده بین ۴۰ تا ۱۶۰ است. فرم اصلی این مقیاس شامل ۴۰ عبارت از نوع ساخته-پاسخ است. متن عبارت‌ها به‌طور کلی درباره بخشودگی و عفو و گذشت اعضای خانواده است که از این وضعیت، بخشودگی عضوی از خانواده و نیز نظام خانواده ارزیابی می‌شود. پاسخ هر آزمودنی به هر یک از عبارت‌ها در طیف چهاردرجه‌ای لیکرت از «تقریباً همیشه همین‌طور بود» تا «ابتداً این‌طور نبود» مشخص می‌شود (۲۷).

(۳) مقیاس معنویت: شهیدی و فرج‌نیا این مقیاس را به‌منظور سنجش سطح معنویت و رشد معنویت تهیه کرده‌اند (۲۸). مقیاس معنویت ۴۳ سؤال پنج‌گزینه‌ای از نوع لیکرت دارد که دو عامل نگرش معنوی و توانایی معنوی را می‌سنجد. بر این اساس نسخه جدیدی شامل ۴۷ سؤال تهیه شده است که اعتبار آن با روش بازآزمایی در ۴۰ آزمودنی به فاصله زمانی پنج هفته (۳۵ روز) آزمون شده و ضریب همبستگی

^۱) Tabakhnick & Fidell

^۲) Spanier Dyadic Adjustment Scale

^۳) Hills & Argyle

^۴) Family Forgiveness Scale

^۵) Pollard, Anderson, Anderson & Jennings

نفر) ۱ تا ۲ فرزند داشتند. علاوه بر این، ۸۵ درصد (۲۱۱ نفر) افراد در وضعیت اقتصادی ضعیف و تنها ۱۵ درصد (۳۹ نفر) در وضعیت اقتصادی تقریباً متوسط قرار داشتند.

برای آزمون فرضیه از تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد. قبل از اجرای تحلیل، پیش‌فرض‌های رگرسیون بررسی شد. مفروضه‌های رگرسیون گام‌به‌گام در پژوهش حاضر از جمله کمی و پیوسته بودن متغیرها، نداشتن هم‌خطی چندگانه، همگنی پراکنش، استقلال باقی‌مانده‌ها، طبیعی بودن توزیع خطاها و خطی بودن بررسی شد و نتایج نشان‌دهنده برقراری مفروضه‌های یادشده است. نتایج ماتریس همبستگی بین زیرمقیاس‌های بخشایش با زیرمقیاس‌های معنویت و شادکامی زوجین در جدول شماره ۱ گزارش شده است که نشان‌دهنده رابطه بین تمامی زیرمقیاس‌ها در مقدار $P < 0/01$ است. به دلیل اینکه بین تمامی زیرمقیاس‌های پژوهش حاضر از نظر همبستگی رابطه معنی‌دار وجود داشت، جهت پیش‌بینی سهم هر کدام از زیرمقیاس‌ها در تبیین یافته‌ها از تحلیل رگرسیون در گام بعدی استفاده شد.

به‌دست‌آمده از این بازآزمایی، ۰/۶۱ محاسبه شده است. همچنین، همسانی درونی مقیاس نیز از طریق آلفای کرونباخ محاسبه شده و ضریب به‌دست‌آمده برای کل آزمون ۰/۹۱ بوده است. بررسی همسانی درونی سؤالات هر مؤلفه نیز نشان می‌دهد که مؤلفه‌های به‌دست‌آمده همسانی درونی بالایی دارد (۲۸).

در این پژوهش متغیرهای بخشایش و معنویت متغیرهای پیش‌بینی‌کننده بودند که قصد پیش‌بینی متغیر وابسته (شادکامی زوجین) را داشتند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش آمار توصیفی از شاخص‌های میانگین و انحراف استاندارد و در بخش آمار استنباطی از رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد.

یافته‌ها

داده‌های جمعیت‌شناختی پژوهش نشان داد که میانگین (\pm انحراف معیار) سنی (به سال) افراد نمونه $49/67 \pm (6/19)$ بود. همچنین، نتایج نشان داد که ۶۱ درصد (۱۵۴ نفر) افراد تحصیلات ابتدایی، ۳۱ درصد (۷۶ نفر) دیپلم و ۸ درصد (۲۰ نفر) تحصیلات دانشگاهی (کاردانی و کارشناسی) داشتند. ۷۹ درصد (۱۹۸ نفر) افراد نیز بیش از سه فرزند و ۲۱ درصد (۵۲)

جدول (۱) میانگین، انحراف معیار و ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش در زوجین

متغیرها	M ± SD	(۱)	(۲)	(۳)	(۴)	(۵)	(۶)	(۷)	(۸)	(۹)	(۱۰)
بخشایش (۱)	۱۰۶/۹۹ ± ۱۰/۰۲	۱									
درک واقع‌بینانه (۲)	۲۱/۱۴ ± ۰/۹۸	۰/۲۱۲	۱								
تشخیص/تصدیق (۳)	۱۹/۱۳ ± ۲/۶۵	۰/۱۱۵	۰/۲۱۴	۱							
جبران عمل اشتباه (۴)	۲۳/۵۶ ± ۱/۴۴	۰/۲۱۷	۰/۴۲۲	۰/۲۹۹	۱						
دلجویی کردن (۵)	۲۵/۰۰ ± ۳/۱۶	۰/۳۴۴	۰/۱۵۶	۰/۴۰۷	۰/۶۰۰	۱					
احساس بهبودی (۶)	۱۸/۱۶ ± ۱/۷۹	۰/۱۹۸	۰/۳۰۹	۰/۳۹۰	۰/۵۶۱	۰/۴۸۰	۱				
توانایی معنوی (۷)	۳۱/۵۸ ± ۴/۲۳	۰/۲۱۱	۰/۲۷۸	۰/۲۱۶	۰/۵۴۳	۰/۳۵۵	۰/۱۰۹	۱			
نگرش معنوی (۸)	۲۸/۲۲ ± ۳/۰۷	۰/۳۰۰	۰/۱۷۷	۰/۰۸۹	۰/۴۶۱	۰/۲۸۹	۰/۱۵۵	۰/۵۸۰	۱		
معنویت‌گرایی (۹)	۵۹/۰۸ ± ۷/۳۰	۰/۶۸۸	۰/۵۱۷	۰/۴۴۴	۰/۷۱۱	۰/۴۰۶	۰/۳۶۱	۰/۴۳۶	۰/۴۸۷	۱	
شادکامی (۱۰)	۴۴/۵۲ ± ۶/۷۹	۰/۵۱۹	۰/۴۶۰	۰/۵۰۲	۰/۶۱۰	۰/۵۱۰	۰/۷۶۰	۰/۶۲۶	۰/۶۰۱	۰/۵۹۴	۱

** $P < 0/05$

همچنین نتایج آزمون F بیانگر آن است که F محاسبه‌شده برای هر دو گام معنی‌دار بود. از سویی دیگر، ضرایب بتای استاندارد شده سهم هر کدام از ابعاد معنویت را در تبیین شادکامی زوجین نشان می‌دهد. نتایج جدول شماره ۲ بیانگر آن است که متغیرهای توانایی معنوی و نگرش معنوی تبیین‌کننده‌های معنی‌داری برای شادکامی زوجین هستند.

در گام اول معادله رگرسیون، متغیر توانایی معنوی وارد معادله شد که این مؤلفه توانست به‌تنهایی ۱۶ درصد از واریانس متغیر وابسته شادکامی زوجین را پیش‌بینی کند؛ اما در گام دوم مؤلفه‌های توانایی معنوی و نگرش معنوی با هم وارد معادله شدند؛ به‌گونه‌ای که توانستند ۱۹ درصد واریانس کل $(R^2 = 0/19)$ را در نمره شادکامی زوجین پیش‌بینی کنند.

جدول ۲) الگوی رگرسیون گام‌به‌گام و ضرایب بتای استاندارد شده برای ارزیابی سهم هر یک از متغیرهای معنویت

الگو	منبع	مجموع مجزورات	Df	میانگین مجموع مجزورات	F	P-value	R ²	B	خطای استاندارد	Beta
۱	رگرسیون	۴/۵۹	۱	۴/۵۹						
	باقی‌مانده	۲۳/۲۳	۱۹۸	۰/۱۱	۳۹/۱۹	۰/۰۰۰	۰/۱۶	-۰/۰۱۱	۰/۰۰۴	-۰/۲۳
	کل	۲۷/۸۳	۱۹۹							
۲	رگرسیون	۵/۳۰	۲	۲/۶۵						
	باقی‌مانده	۲۲/۵۲	۱۹۷	۰/۱۱	۲۳/۲۰	۰/۰۰۱	۰/۱۹	-۰/۰۰۷	۰/۰۰۳	۰/۲۳
	کل	۲۷/۸۳	۱۹۹							

یافته‌های موجود در جدول شماره ۳ نتایج تحلیل رگرسیون را در گام‌های مختلف نشان می‌دهد. به‌طور کلی یافته‌ها حاکی از آن است که مؤلفه‌های احساس بهبودی و سبک‌بالی، تشخیص/تصدیق و درک واقع‌بینانه در مقدار $P < ۰/۰۰۰۱$ پیش‌بینی‌کننده‌های معنی‌داری برای متغیر وابسته شادکامی زوجین بودند؛ به‌گونه‌ای که نمرات سه متغیر احساس بهبودی و سبک‌بالی، تشخیص/تصدیق و درک

واقع‌بینانه ۳۹ درصد واریانس کل ($R^2 = ۰/۳۹$) را در نمره شادکامی زوجین پیش‌بینی کرده‌اند. همچنین ضرایب بتای استاندارد شده سهم هر کدام از ابعاد بخشش در تبیین شادکامی زوجین نیز معنی‌دار بود. نتایج جدول شماره ۳ بیانگر آن است که متغیرهای احساس بهبودی و سبک‌بالی، تشخیص/تصدیق و درک واقع‌بینانه تبیین‌کننده‌های معنی‌داری برای شادکامی زوجین بودند.

جدول ۳) الگوی رگرسیون گام‌به‌گام و ضرایب بتای استاندارد شده برای ارزیابی سهم هر یک از متغیرهای بخشایش

الگو	منبع	مجموع مجزورات	Df	میانگین مجموع مجزورات	F	P-value	R ²	B	خطای استاندارد	Beta
۱	رگرسیون	۷/۵۴	۱	۷/۵۴						
	باقی‌مانده	۲۰/۵۸	۱۹۸	۰/۱۰	۷۳/۶۵	۰/۰۰۰۱	۰/۲۷	-۰/۰۵	۰/۰۱	-۰/۳۲
	کل	۲۷/۸۳	۱۹۹							
۲	رگرسیون	۱۰/۳۸	۲	۵/۱۹						
	باقی‌مانده	۱۷/۴۴	۱۹۷	۰/۰۸	۵۸/۶۳	۰/۰۰۰۱	۰/۳۷	-۰/۰۴	۰/۰۱	-۰/۳۱
	کل	۲۷/۸۳	۱۹۹							
۳	رگرسیون	۱۰/۹۳	۳	۳/۶۴						
	باقی‌مانده	۱۶/۸۹	۱۹۶	۰/۰۸	۴۲/۳	۰/۰۰۰۱	۰/۳۹	-۰/۰۳	۰/۰۱	-۰/۰۱۵
	کل	۲۷/۷۳	۱۹۹							

بحث و نتیجه‌گیری

کشف و پرورش توانمندی‌هایی از قبیل بخشایش می‌تواند در حفظ سلامت خانواده نقش مؤثری داشته باشد. با شناخت دقیق اثرات ارزش‌های انسانی همچون محبت، رضایت، بخشش و آگاهی‌یافتن از عوامل درون‌فردی که بر رفتارهای بین‌فردی مؤثر است می‌توان هم در زمینه‌های فردی و اجتماعی هم در زمینه خانوادگی به حفظ بنیان خانواده کمک کرد. مطالعه حاضر با هدف تبیین نقش بخشایش و معنویت‌گرایی در پیش‌بینی شادکامی زوجین انجام شده است. شاید بتوان گفت که در واقع به هنگام رنجش‌های بین‌فردی، بخشودگی از طریق

مقابله با هیجان‌های منفی و گسترش چارچوب شناختی و رفتاری به بهبود عملکرد و به تبع آن به شادکامی افراد کمک می‌کند (۲۳). یافته‌های حاصل از تحلیل رگرسیون حاکی از آن است که زیرمقیاس‌های بخشایش پیش‌بینی‌کننده شادکامی زوجین بود. این یافته از پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های ون تونجرن^۱ و همکاران (۲۹)، کیم^۲ (۳۰)، رومرو^۳ و همکاران (۳۱)، مالتبی^۴ و همکاران (۳۲)، عسگری و روشنی (۳۳) و آهنگرانی و همکاران (۳۴) همسو است. در

^۱ Van-Tongeren

^۲ Kim

^۳ Romero

^۴ Maltby

تعاملات مثبت اجتماعی و محیطی و نیز دوری از انزوای اجتماعی و برخورداری از مهارت حل مسئله فعال و زندگی همراه با هدف، کیفیت زندگی بالاتری را تجربه خواهند نمود. شادکامی به‌عنوان بخشی از رضایت از زندگی نیز تحت تأثیر معنویت‌گرایی فرد قرار می‌گیرد (۴۰). دینر^۶ رابطه مستقیمی بین نگرش معنوی و قدرت انطباق با محیط و مقابله مؤثر در افزایش سطح روانی گزارش کرده است (۴۱). همچنین، در تحقیقات او به رابطه مثبت و معناداری بین شادکامی و باورهای معنوی پرداخته شده است. یانگربرهیکس^۷ نیز در پژوهشی نشان داده است که بین نگرش معنوی و تاب‌آوری و بهبودی از بیماری رابطه وجود دارد و همچنین، نگرش معنوی موجب ارتقای سبک زندگی، سازگاری و پیامدهای روانی-اجتماعی مثبت و افزایش شادکامی می‌شود (۴۲). انسان بر اساس فطرت خود متمایل و خواهان خدا آفریده شده است. از طرفی، لذت‌های زودگذر و بی‌پایان دنیوی نمی‌تواند به شادکامی واقعی افراد کمک نماید تا جایی که بسیاری از افراد در جوامع توسعه‌یافته و با امکانات مادی فراوان گرفتار افکار پوچ‌گرایانه و اقدام به خودکشی می‌شوند. برای رسیدن به شادکامی واقعی باید بین لذت‌های زودگذر با آن دسته از نیازهایی که در ماهیت انسان ریشه دارد و فعالیت‌هایی که با ارزش‌های عمیق انسان همسو است، تمایز قائل شد. نگرش معنوی در واقع اعتقاد به خداوند و قدرت لایزال او، اعتقاد به حاکمیت قوانین خدا بر جهان و اعتقاد به ناپایداری دنیا؛ جهان پس از مرگ و روز جزا و پاداش است. از این‌رو، این نگرش موجب افزایش آستانه تحمل و تاب‌آوری در مواجهه با موقعیت‌های مبهم زندگی، سازگاری و افزایش درک نسبت به تفاوت‌های بین‌فردی در زندگی زناشویی و احساس شادکامی خواهد شد (۴۳، ۴۴).

محدودیت‌های پژوهش

این پژوهش نیز مانند مطالعات دیگر حوزه علوم رفتاری با محدودیت‌هایی مواجه بوده است. نخست اینکه در پژوهش حاضر از ابزارهای خودگزارشی استفاده شده است که می‌تواند با تحریف در پاسخ‌دهی و سوگیری همراه باشد. همچنین، روش تحقیق این پژوهش از نوع همبستگی بود که در استنباط علت و معلولی از نتایج پژوهش حاضر باید جوانب احتیاط را رعایت نمود. دیگر محدودیت مطالعه حاضر مربوط

تبیین این یافته می‌توان گفت که انسان موجودی اجتماعی است که به واسطه تعاملاتش با دیگران همواره در معرض رنجش و آسیب قرار دارد و این امر می‌تواند کیفیت روابط او را با دیگران تحت تأثیر قرار دهد. همچنین، بخشودگی دربرگیرنده کاهش احساسات منفی و افزایش احساسات مثبت در افراد است. افراد بخشنده در ارتباط با دیگران دارای خلقی مثبت‌اند و سعی می‌کنند در زندگی نسبت به مسائل مثبت‌اندیش باشند که این امر می‌تواند موجب شادی و نشاط در آنان گردد. در بخشودگی تلاش عمده برای غلبه بر احساسات و افکار ناراحت‌کننده صورت می‌گیرد تا شادکامی فرد تسهیل شود (۲۳). بدین ترتیب افرادی که بخشودگی بیشتری دارند از احساس نشاط و شادکامی بیشتری در زندگی بهره‌مند خواهند بود. هرچه در نظام خانواده رفتار بخشایشگری بیشتری حاکم باشد و اعضای خانواده نگرش مهربانانه، شفقت و مراقبت آگاهانه‌ای نسبت به یکدیگر داشته باشند، هیجانات مثبت بیشتری را تجربه می‌کنند که می‌تواند دسترسی راحت‌تری به احساسات امیدواری، علاقه‌مندی، اعتماد و شادکامی داشته باشد. افرادی که توانایی تحمل و کار روی اشتباهات اجتناب‌ناپذیر نزدیکان را دارند به دلیل داشتن توانمندی هیجانی-رفتاری بخشش می‌توانند با وجود اشتباهات و شکست‌ها به رابطه ادامه دهند و فضای ارتباطی مبتنی بر صمیمیت و تفاهم ایجاد کنند که در نهایت به شادکامی منجر می‌شود (۳۲).

عامل دیگری که در شادکامی زوجین معنادار به دست آمده معنویت‌گرایی است. همان‌طور که یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد همبستگی مثبت و پیش‌بینی‌کننده‌ای بین معنویت‌گرایی با شادکامی زوجین وجود داشت. معنویت شامل دو بُعد نگرش معنوی و توانایی معنوی است که هر دو بُعد به ترتیب رابطه مثبت و معنی‌داری با میزان شادکامی زوجین داشت. این یافته از پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های کوئینیک^۱ و همکاران (۳۵)، یو و فیتزپاترک^۲ (۳۶)، ستاوروا^۳ و همکاران (۳۷)، کروسه^۴ (۳۸) و الیسان^۵ و همکاران (۳۹) همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که توکل داشتن به خدا، برخورداری از نگرش و توانمندی معنوی و زیارت اماکن مقدس در رضایت از زندگی و به تبع آن شادکامی افراد نقش مؤثری دارد. افراد با معنویت بالا به دلیل توجه بیشتر به

^۱) Koenig

^۲) You & Fitzpatrick

^۳) Stavrova

^۴) Krause

^۵) Ellison

^۶) Diener

^۷) Yangerbrihigs

References

1. Pourjamshidi M, Beheshtirad R. The effect of moral intelligence and mental health on happiness of students. *Positive Psychology Research*. 2016;1(4):55-66. (Full Text in Persian)
2. Panahi AA. Avamel-e Shadi va Neshat dar Hamsaran az Manzar-e Din va Ravanshenasi. *Marifat*. 2009;18(12):15-38. (Full Text in Persian)
3. Kamp Dush CM, Taylor MG, Kroeger RA. Marital happiness and psychological well-being across the life course. *Family relations*. 2008;57(2):211-26.
4. Kearns JN, Leonard KE. Social networks, structural interdependence, and marital quality over the transition to marriage: A prospective analysis. *Journal of Family Psychology*. 2004;18(2):383.
5. Tublin P. Live happily ever after with realistic expectations. *Self Growth*; 2010.
6. Imam-Khomeini R. Forty Hadiths. Qom: Institute for Editing and Publishing Imam Khomeini's Works; 1994. (Full Text in Persian)
7. Imam-Khomeini R. Sahifah. Tehran: Institute for Organizing and Publishing Imam Khomeini's Works; 2006. (Full Text in Persian)
8. Imam Ali. Nahj al-Balaghah. Tehran: The propaganda agency of the Wali Faqih in the IRGC. (Full Text in Persian)
9. The Holy Quran. Al-Nesa. Verse 136. Translated by: Ayatollah Al-ozma Naser Makarem Shirazi. Qom: Imam Ali Ebne Abi Taleb(Ya); 2010.
10. Alavi M. Describe the sermons of the believers. Tehran: Publications Office; 2011. (Full Text in Persian)
11. Lemmer C. Teaching the spiritual dimension of nursing care: A survey of US baccalaureate nursing programs. *Journal of Nursing Education*. 2002;41(11): 482-90.
12. Motahari M. Bist Ghoftar. Tehran: Ghovs Publication; 2015. (Full Text in Persian)
13. Gottman JM, Notarius CI. Marital research in the 20th century and a research agenda for the 21st century. *Family process*. 2002;41(2):159-97.
14. Sandhya S. The social context of marital happiness in urban Indian couples: Interplay of intimacy and conflict. *Journal of Marital and Family Therapy*. 2009;35(1):74-96.
15. Al-Othman HM. Marital happiness of married couples in the UAE society: A sample from Sharjah. *Asian Social Science*. 2012;8(4):217.
16. Selim S. Life satisfaction and happiness in Turkey. *Social Indicators Research*. 2008;88(3):531-62.

مجله پژوهش در دین و سلامت

دوره ۷، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۰

این کار از مجوز [Creative Commons Attribution 4.0 International License \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) تبعیت می‌کند.

به جمعیت تحت مطالعه و روش نمونه‌گیری در دسترس بود. به دلیل اینکه مطالعه حاضر متمرکز بر افراد متأهل مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره تحت پوشش بهزیستی در یک ناحیه بوده و امکان نمونه‌گیری از مراکز مشاوره دیگر در سطح شهر وجود نداشته است، بنابراین در تعمیم نتایج به افراد و جمعیت‌های دیگر در جامعه لازم است احتیاط شود.

پیشنهاد‌های پژوهش

پیشنهاد می‌شود برای کسب نتایج دقیق‌تر در تحقیقات بعدی علاوه بر ابزار خودگزارشی از مصاحبه نیز استفاده شود و به‌منظور افزایش توان تعمیم نتایج، این مطالعه در بین قشرهای مختلف جامعه مانند دانشجویان، بازنشستگان و کادر درمان و آموزش کشور نیز انجام گیرد. همچنین، پیشنهاد می‌شود در مطالعات آینده در قالب الگویابی معادلات ساختاری به بررسی تأثیر معنویت‌گرایی بر سازه‌های زناشویی مانند جهت‌گیری هدف زناشویی، عادات مخرب زناشویی و همدردم‌طلبی-دوری‌گزینی نیز پرداخته شود.

قدردانی

مؤلفان از شرکت‌کنندگان در پژوهش و همه کسانی که در به انجام رسیدن این مقاله یاری‌گرشان بوده‌اند تشکر و قدردانی می‌کنند.

حامی مالی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، این پژوهش حامی مالی ندارد و با هزینه شخصی مؤلفان به انجام رسیده است.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

مشارکت مؤلفان

مدیریت تحقیق، نگارش روش پژوهش و چکیده مقاله: مؤلف اول؛ نگارش مقدمه و بیان مسئله و گردآوری داده‌ها: مؤلفان دوم و سوم؛ تحلیل آماری: مؤلفان چهارم و پنجم و نگارش بحث و نتیجه‌گیری: مؤلف ششم.

17. Proctor M-T, Miner M, McLean L, Devenish S, Bonab BG. Exploring Christians' explicit attachment to God representations: The development of a template for assessing attachment to God experiences. *Journal of Psychology and Theology*. 2009;37(4):245-64.
18. Daaleman TP, Cobb AK, Frey BB. Spirituality and well-being: an exploratory study of the patient perspective. *Social Science & Medicine*. 2001;53(11): 1503-11.
19. Adler MG, Fagley NS. Appreciation: Individual differences in finding value and meaning as a unique predictor of subjective well-being. *Journal of personality*. 2005;73(1):79-114.
20. Desrosiers A, Miller L. Relational spirituality and depression in adolescent girls. *Journal of clinical psychology*. 2007;63(10):1021-37.
21. Jafari E, Najafi M, Sohrabi F, Dehshiri GR, Soleymani E, Heshmati R. Life satisfaction, spirituality well-being and hope in cancer patients. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2010;5:1362-6. (Full Text in Persian)
22. Najafi M, Erfan A. Qualitative and quantitative study of the relationship between spirituality, happiness and professional Capability of faculty members. *New Educational Approaches*. 2012;7(2):1-22. (Full Text in Persian)
23. Ehteshamzadeh P. The investigation of the relationship between extraversion, neuroticism with general health and happiness (with respect to mediatory variables of forgiveness and Islamic coping strategies of college students in Islamic Azad and Chamran of Ahvaz universities). *Khoozestan: Islamic Azad university, Science and Research Branch*; 2009. (Full Text in Persian)
24. Maltby J, Day L, Barber L. Forgiveness and happiness. The differing contexts of forgiveness using the distinction between hedonic and eudaimonic happiness. *Journal of Happiness Studies*. 2005;6(1):1-13.
25. Najafi M, Dehshiri G, Dabiri S, Sheykhi M, Jafari N. Psychometric properties of Farsi version of the Oxford happiness questionnaire among college students. *Quarterly of Educational Measurement*. 2012;3(10):55-74. (Full Text in Persian)
26. Mehrdad S, Lotfi Kashani F. Standardization of Oxford Happiness Inventory. *Thought and Behavior in Clinical Psychology*. 2010;4(15):7-18. (Full Text in Persian)
27. Bahari F, Saif S. Bakhshoodegi: Moarefi-ye Yek Model-e Darmani dar Moshavere-ye Ezdevaj va Khanevadeh. *Consulting Reaserch*. 2013;8(2):49-61. (Full Text in Persian)
28. Shahidy S, Farajnia S. Sakht va Etebaryabi-e Porsesh-Name-ye Sanjesh-e Negaresh-e Ma'navi. *Ravanshenasi va Din*. 2012;5(3):97-115. (Full Text in Persian)
29. Van Tongeren D, Green J, Hook J, Davis D, Davis J, Ramos M. Forgiveness increases meaning in life. *Social Psychological and Personality Science*. 2015; 6 (1), 47-55.
30. Kim Y, Seidlitz L, Ro Y, Evinger JS, Duberstein PR. Spirituality and affect: A function of changes in religious affiliation. *Personality and Individual Differences*. 2004;37(4):861-70.
31. Romero C, Friedman LC, Kalidas M, Elledge R, Chang J, Liscum KR. Self-forgiveness, spirituality, and psychological adjustment in women with breast cancer. *Journal of Behavioral Medicine*. 2006;29(1):29-36.
32. Maltby J, Day L, Barber L. Forgiveness and mental health variables: Interpreting the relationship using an adaptational-continuum model of personality and coping. *Personality and Individual Differences*. 2004;37(8):1629-41.
33. Asgari P, Roshani K, Abafat H, Asgari M, Zamiri A. The relationship between religious beliefs, happiness with forgiveness among college students of Islamic Azad University. *Journal of Social Psychology (New Finding in Psychology)*. 2012;7(21):101-12.
34. Ahangarcani M, Zadehmohammadi A, Heidari M, Talebi M. The relationship between marital values and religion orientation with family structure in male and female married individuals. *J Res Behave Sci*. 2014;12(1):44-57. (Full Text in Persian)
35. Koenig HG, Al Zaben F, Khalifa DA. Religion, spirituality and mental health in the West and the Middle East. *Asian journal of psychiatry*. 2014; 5(2):180-199.
36. You KS, Lee H-O, Fitzpatrick JJ, Kim S, Marui E, Lee JS, et al. Spirituality, depression, living alone, and perceived health among Korean older adults in the community. *Archives of Psychiatric Nursing*. 2009;23(4):309-22.
37. Stavrova O, Fetchenhauer D, Schlösser T. Why are religious people happy? The effect of the social norm of religiosity across countries. *Social science research*. 2013;42(1):90-105.
38. Krause N. God-mediated control and change in self-rated health. *The International journal for the psychology of religion*. 2015; 20(4):267-87.
39. Ellison CG, Burdette AM, Hill TD. Blessed assurance: Religion, anxiety, and tranquility among US adults. *Social Science Research*. 2009;38(3):656-67.
40. Headey B, Schupp J, Tucci I, Wagner GG. Authentic happiness theory supported by impact of religion on life satisfaction: A longitudinal analysis with data for Germany. *The Journal of Positive Psychology*. 2010;5(1):73-82.

41. Diener E. Frequently asked questions (FAQ's) about subjective well-being (happiness and life satisfaction). A printer for report and new comers. 2002.
42. Yang K-P, Mao X-Y. A study of nurses' spiritual intelligence: A cross-sectional questionnaire survey. International journal of nursing studies. 2007;44(6): 999-1010.
43. Abdoli Mehrjerdi A, Mahmudabadi MHD. A Comparative Study of Argument from Primordial Nature and Argument from General Consensus on the Demonstration of Existence of God. Comparative Theology. 2014;5(11):30-2. (Full Text in Persian)
44. Mozafarinia F, Amin-Shokravi F, Hydarnia A. Relationship between spiritual health and happiness among students. Iran J Health Educ Health Promot. 2014;2(2):97-108. (Full Text in Persian)